

Tvårvetenskapligt bidrag till debatten om arbetskraftsinvandring

RECENSION

År 2008 reformerade Sverige regelverket för arbetskraftsinvandring från länder utanför EU. Syftet med reformen var att underlätta rekrytering av arbetskraft för att förbättra arbetsgivares möjligheter att rekrytera personer med rätt kompetens från länder utanför Europa. I vilken utsträckning har syftet med denna reform uppnåtts? I antologin *Arbetskraft från hela världen* har Delegationen för migrationsstudier (DELMi) samlat forskare från olika discipliner. Antologin ger en bild av arbetskraftsinvandringen till Sverige, vilka de ekonomiska effekterna av reformen har varit och vilka drivkrafter som ligger bakom individens motiv att invandra till Sverige av arbetsmarknadsskäl. Den ger också en bild av hur regelverket kring arbetskraftsinvandring fungerar, hur lagstiftningen fungerar för den som har invandrat till Sverige av arbetsmarknadsskäl och i vilken utsträckning man kan göra en klar gränsdragning mellan arbetskraftsinvandring och asylinvandring. Genom att forskare från en rad olika discipliner (internationell migration och etniska relationer, nationalekonomi, sociologi, statsvetenskap och juridik) deltar i antologin är ambitionen att ge en bred bild av reformen och dess effekter.

Några bidrag i boken är speciellt värda att lyftas fram. Allmänt konstateras att arbetskraftsmigranter från länder utanför Europa utgör en mycket liten del av arbetskraften i Sverige. Vid årsskiftet 2014–15 fanns exempelvis drygt 16 000 utländska medborgare som kommit till Sverige med arbetstillstånd och som fortfarande hade giltigt tillstånd i

landet. Vilka arbetskraftsinvandrare är det då som har kommit till Sverige? I antologin klargörs att i huvudsak tre olika kategorier av arbetskraftsinvandrare har kommit till Sverige efter reformens införande 2008. Dessa tre kategorier är bärplockare, människor som arbetar i städ- eller restaurangyrket samt data-specialister. Geografiskt kommer den största andelen från länder som Thailand, Indien och Kina. Arbetskraftsinvandring förekommer också från USA, Ryssland och Kanada samt från länder med omfattande asylinvandring, såsom Irak, Syrien och Iran.

Nationalekonomen Eskil Wadensjö konstaterar i sitt bidrag ”Arbetskraftsinvandring från länder utanför EU/EES – ekonomiska förklaringar och ekonomiska effekter” att reformen alltjämt är så ny att de ekonomiska effekterna inte fullt ut är möjliga att utvärdera. Då antalet arbetskraftsinvandrare från länder utanför Europa är begränsat konstaterar dock Wadensjö, genom att luta sig mot erfarenheter från tidigare forskning, att de ekonomiska effekterna av arbetskraftsinvandringen till Sverige troligtvis är relativt små. Arbetskraftsinvandring ger i regel ett tillskott till de offentliga finanserna, men detta är litet. Så är också de effekter som uppkommer på löne- och sysselsättningsnivå i Sverige. Wadensjö menar att de som väljer att invandra till Sverige av arbetsmarknadsskäl ofta gör det för att de söker förbättra sin ekonomiska situation. Vidare konstaterar Wadensjö, med utgångspunkt från tidigare forskning, att återvändningsbenägenheten är mycket hög bland migranter som har kommit som arbetskraftsinvandrare till Sverige från länder utanför Europa.

Henrik Emilsson och Karin Magnusson, forskare med inriktning på internationell migration och etniska relationer, deltar i antologin med kapitlet ”Högkvalificerad arbetskraftsinvandring till Sverige”. Emilsson och Mag-

Catharina Calleman
och Petra Herzfeld
Olsson (red):
*Arbetskraft från hela
världen – hur blev det
med 2008 års reform?*,
Delegationen för
migrationsstudier,
2015, 526 sidor, ISBN
978-91-88021-09-0.

nusson konstaterar att en stor del av den högkvalificerade arbetskraften endast stannar i Sverige en kort period. Vidare menar man att den svenska migrationspolitiken skiljer sig från andra länders migrationspolitik genom att man inte prioriterar att ta emot högutbildade arbetskraftsinvandrare. Emilsson och Magnusson identifierar såväl hinder för som drivkrafter bakom högutbildad arbetskraftsinvandring till Sverige. Exempel på hinder är de krav på språkkunskaper och legitimation som finns i många yrken med relativt höga kvalifikationskrav, medan tillgång till social välfärd och möjligheter till god balans mellan arbete och privatliv uppges som motiv till varför högkvalificerade arbetstagare söker sig till Sverige.

En annan kategori arbetskraftsinvandrare med lägre utbildningsnivå är de thailändska bärplockarna. Dessa studeras i kulturgeografen Charlotte Hedbergs bidrag ”Thailändska bärplockare – hushållsstrategier på en global arbetsmarknad”. Genom intervjuer och fältstudier illustrerar Hedberg såväl rekryteringen av bärplockare från Thailand som deras arbetsförhållanden och arbetsinkomster i Sverige. Hedberg finner att förbättrade ekonomiska villkor är en drivkraft bakom beslutet av migrera. Inkomsterna från bärplockning i Sverige är nödvändiga som komplement till andra inkomster för flera av de thailändska hushåll som har studerats och merparten av bärplockarna stannar endast under en kortare tid i Sverige. Slutligen konstaterar också Hedberg att arbetet med bärplockning inte alltid bedrivs i enlighet med svensk arbetsrätt.

Således kan konstateras att arbetskraftsinvandringen till Sverige är heterogen med avseende på såväl orsak till invandringen som från vilka länder arbetskraftsinvandringen kommer. Ofta finns inte heller någon klar gräns mellan arbetskraftsinvandrare och asyl-

invandrare. Detta framkommer i flera av antologins bidrag. Ett exempel är statsvetaren Lisa Pellings kapitel ”Fristad Sverige? Om skyddsökande arbetskraftsinvandrares villkor”.

Några av bidragen fokuserar särskilt på frågan om arbetskraftsinvandrarnas villkor i Sverige. Antologin ger inte något klart svar på frågan om arbetskraftsinvandrare arbetar efter de villkor som ligger till grund för deras arbetstillstånd. Sociologerna Olle Frödin och Anders Kjellberg finner i sitt bidrag ”Arbetskraftsinvandring från tredje land i restaurang- och städbranscherna” att mindre företag inte sällan rekryterar arbetskraftsinvandrare till sektorer där arbetskraftsbrist inte råder. Här aktualiseras det faktum att det många gånger inte finns någon klar gräns mellan arbetskraftsinvandrare och asylinvandrare. En del av arbetskraftsinvandarna är personer som har ”bytt spår” efter att tidigare ha varit asylinvandrare eller haft tillfälliga uppehållstillstånd. Ofta är det arbetskraftsinvandrare som tidigare varit asylinvandrare som rekryteras till sektorer utan arbetskraftsbrist. Författarnas slutsats är att denna rekrytering sannolikt försvagar arbetstagarna på delar av arbetsmarknaden med låg grad av facklig anslutning och kollektivavtal.

Ett antal arbetsrättsjurister fokuserar så på hur lagstiftning på olika områden ska utformas. Bland annat diskuteras i vilken utsträckning det ska vara möjligt att ”byta spår” från asylinvandring till arbetskraftsinvandring och under vilka förutsättningar asylsökande ska tillåtas arbeta under asyprocessen. Arbetsrättsjuristen Petra Herzfeld Olsson diskuterar i kapitlet ”Bindande eller inte – ger anställningserbjudandet arbetskraftsinvandraren tillräcklig förutsägbarhet?” kring hur anställningsvillkoren som ligger till grund för arbetstillståndet kan utformas så att de ger arbetskraftsinvandrare rätt att utkräva

sina avtalsenliga rättigheter i Sverige.

Sammanfattningsvis kan sägas att boken inte ger något klart svar på om syftet med 2008 års reform har uppnåtts. Detta förtar dock inte det faktum att boken bidrar med viktiga kunskaper om vem som invandrar till Sverige av arbetsmarknadsskäl och vilka drivkrafterna bakom denna arbetskraftsinvandring är. Vidare belyser boken en rad viktiga problem och frågor kring vilka kunskapsläget bör förbättras. Inte minst gäller detta under vilka villkor arbetskraftsinvandrare i Sverige arbetar och hur regelverket kring arbetskraftsinvandring till Sverige bör utformas.

Det pågår i dagsläget en omfattande debatt om flyktinginvandring till Sverige och hur dessa flyktingar ska integreras på arbetsmarknaden. Debatten kring arbetskraftsbrist och behovet av arbetskraftsinvandring riskerar i ett sådant läge att hamna i skymundan. Det vore synd, då det är högst relevant att också debattera arbetsinvandringens volymer och förutsättningar. I en sådan debatt är den här recenserade boken ett välkommet bidrag.

Mats Hammarstedt

Professor i nationalekonomi
Linnéuniversitetet i Växjö